

multa debet inquirere ex officio, quia agitur de Pastore animarum, c. cum nobis elect., & ad correctionem peccatorum, & regulariter negligere ea, quæ sunt necessaria ad salutem animarum sibi commissarum, culpa mortal is est. Vivius commun. opin. lib. 1. opin. 30. num. 22.

57 Fallit quinto, in causis miserabilium personarum, tex. in l. illicitas §., & ne tenuis ff. de off. præsid., & in l. rescripto 6. §. fin. ff. de muner., & honor, Farinac. fragm. crimen. p. 2. Vers. Index num. 351., & repertor. judicial. quæst. 76. num. 10. Novarius de privil. miserab. person. privil. 58. num. 8. 9. 10. Leoncil. de privil. paup. p. 2. privil. 186., & 295., tenetur enim Judex speciali obligatione exercere officium suum circa miserabiles personas, vel pium actum, Bartol. in l. 4. §. hoc autem juditum in 5. oppo. ff. de damno infecto.

58 Fallit sexto, favore dotis, Navar. dictio privil. num. 11. Jordan. de off. judic. num. 39., ubi quod idem habet locum in legatis piis in causa alimentorum, Surd. de alim. tit. 8. privil. 4., & 75., Afflict. decis. 371., Leoncil. decis. Ferrar. 36. num. 5.

59 Fallit septimo, in iis, quæ sunt nota Judicii, ut judicii, id est ex actis resultant, juxta c. cum olim. de verborum signific., puta, ex instrumentis coram se lectis, & producatis, glof. in c. judicantem in Vers. remaneat. 30. quæst. 5., & est bonus tex. in c. constitutus, ibi ne tamen peremptorias exceptiones ex eorum parte propositas videamus sub silentio præterire, ita si ex actis aparet discussionem esse faciendam, potest Judex supplendo insistere, ut fiat, etiam parte non petente, Benedict. de Plumbino tract. de discussionibus nū. 1., Guido Papa tract. de ap. pl. num. 8.

60 Limita, quod Judex poterit supplere, etiam in iis, quæ novit, ut privatus querendo, & disputando, non autem ponendo, Specul. d. tit. de disp., & alleg. adv. sub. num. 7. arg. ex leg. & ediles §. item sciendum ff. de adil. edict.

Ex quibus notatur, quod in causis spoliorum licet multum urgeant privilegia Cameræ, & fisci, tamen si in actis constet de solutione, prescriptione, re judicata, vel alia simili exceptione, licet non opponatur talis exceptio per partem, tamen Judex supplet pro reo opponendo talem exceptio-

ne, Redoan. de spoliis quæst. 13. num. 75.

61 Fallit octavo, ubi concernit honorem Judicis, Bart. in d. l. 4. §. hoc autem, in 3. oppositione per tex. in l. eos circa finem C. de appellat., Socin. d. reg. juris 23. in 2. fallentia, & ex eadem ratione potest Judex se offerre defensioni causæ, in qua judicavit, & sic defendere sententiam suam, arg. c. dilectus filius 26. de rescriptis, ubi Abbas num. 26., Barbosa num. 3., Felini num. 3., Gabriel. tit. de citat. conclus. 1. num. 82. & seqq.

62 Fallit nono, ubi pars esset absens, supplet enim ejusdem defectus inducendo instrumenta, & alias probationes, l. i. C. si per vim, vel alio modo, ibi Judices absentium suscipiant in jure personas, & confert, tex. in l. properandum 13. §. fin. autem C. de Judicis, ibi litigatori absentia Dei praesentia repleatur, Leoncil. decis. Ferrariae 40. num. 8., & de privil. paup. p. 2. privil. 1. nu. 4., Specul. supra num. 5.

63 Fallit decimo, in iis, quæ de novo emer-

gent post litem contestatam, etiamsi partis

utilitatem concernant, ut sunt expensæ in

re factæ, vel fructus ex ea, quæ non pote-

runt peti in libello, cum emergant post li-

tem contestatam, ideo Judicis officium sup-

plet, ad tex. in l. ediles §. item sciendum ff. de

edilicet. edict. Specul. supra §. fin. Vers. quid si

fructibus &c. Socin. supra fallentia 5.

64 Fallit undecimo, in causa criminali, in

qua potest querere defensionem acusati, tex.

inevitabilis, in l. si non defendatur, ibi (ut qui

cognoscit) supple (Judex cum glof.) debebit de

innocentia eorum querere, l. non tantum ff.

de appellat., & plura ad hoc allegat, Bossius

præact. crim. tit. de confessi n. 7., ubi declarat,

id intelligendum, ut procedat donec reus sit

confessus, secus postquam confessus est, Cia-

ciius ad defensam reorum discip. 9. num. 68.,

Farinac. fragm. crim. p. 2. in Vers. Index nu-

353.

65 Ex quo sequitur, quod Judex possit repel-

lere ex officio accusatorem omnino notoriè

inhabilem, ut Judicem, infamem, ne fru-

stra fatigetur accusatus, c. 1. de accusat.,

ibique Ancharan. Jo. Andri, maxime si vel-

lint accusare Clericum, c. querendum, c.

alieni 2. q. 7., Clar. lib. 5. §. fin. q. 15. num.

1., ubi Bajard., limita si suam, vel suo-

rum iniuriam prosequantur, quia etiam

notoriè inhabiles non repelluntur, Farinac.

q. 13. num. 57., facit c. de cætero de testibus.

66 In

66 In hoc tamen dicto, bene observandum est, quod si intelligatur, ita ut Judex suppleat ad habendam veritatem, de qua ipse habeat inditia, aut extrajudiciale cognitionem, procedit dictum, supplet enim, ubi cognoscit advocates deficere, ex quo veritas ervi possit, Antonel. de tempore legal. lib. 4. c. 19. sub. num. 6., Farinac. conf. 156. num. 24. lib. 2., Vermigliol. conf. 18. num. 21., & conf. 205. num. 4.

Quia nunquam contra veritatem potest judicare, sed pro viribus eam debet inquirere judex, justitia enim veritatem sectatur, Bajard. ad Clar. lib. 5. §. fin. q. 44. num. 61., ubi etiam ad condemnandum reum supplet, ubi delictum est notorium, & pro defensione ad veritatem habendam, bene Raymundus Scanavola in suo p̄iissimo tract. de vist. carceratorum lib. 2. §. 10. num. 13., Farinac. q. xi. crim. num. 10., Fontanell. decis. 126. num. 11., & seqq., at si intelligatur, quod regulariter Judex suppleat, quærendo defensionem reorum, vel præsentium, vel absentium, merito hunc intellectum deridet; Clarus sua pract. crim. lib. 5. §. fin. q. 44. num. 12., & q. 61. num. 4.

67 Judex supplet quoque in causa criminali inquirendo ex officio, si per collusionem accusator destitit ab accusatione, puta, quia precio, aut præcibus amicitiam facit cum accusato, & sic destitit à prosequitione accusacionis, prosequitur Judex in querendo nè delicta remaneant impunita in præjudicium Reipublicæ, ut est tex. in c. 1. de collusione detegenda, quare Judex debet multam adhibere prudentiam, considerando, an accusatio, aut desistentia sit suspecta, & collusoria, facta scilicet, ut Reus, quasi innocens absolvatur, Maranta de ordine Judicario p. 6. in princip. num. 45. c. crimina de accusat., vel saltem fiscus prosequitur accusationem, Riccius collect. decis. p. 5. collect. 1813.

68 Supplet pariter, quando certo novit reum accusatum esse innocentem, licet ex actis, & probatis reus appareat, nam licet magna sit quæstio inter D.D., an Judex debeat judicare secundum allegata, & probata contra conscientiam, de qua quæstione videntur est, Farinac. q. crimin. 21. num. 163., & seqq., & D.D. allegati per Barbosam in c. Pastorale §. pura vero num. 17. de off., & potest. Jud. delegat., & in c. permitiosa num. 9. de off.

Judicis ordinari, Diana p. 3. tract. 5. resol. 22., tamen communiter dicunt, quod Judex tenetur omnem industriam, & artem adhibere supplendo, ut de innocentia accusati appareat, immò plures sentiunt, quod debeat Judex potius, aut causam alteri committere, aut ipse officium deponere, quam contra conscientiam innocentem condemnare, & in casu pratico, ita se facturum testatur, Farinac. d. q. 21. num. 164.

69 In pluribus aliis casibus in criminalibus, tenetur Judex supplere, puta quod citius, quam fieri potest causa expediantur, quod carceratus plus æquo non maceretur, quod carcer non sit nimis durus, & hujusmodi, in qua materia, videndæ sunt Judicis obligationes, quæ plures sunt, & in eis poterit negligentiam committere, nam omnia adnotare per arduum esset, & forte ab instituto alienum.

70 Fallit duodecimo, Si Papa, vel Episcopus inquirat in beneficialibus, c. cum venisset de insit., & in alio supremo Princeps, qui valeat cognoscere causas, sola facta veritate inspecta, quia tunc Juris ordo non servatur, Marius Cotell. de donat tom. 1. disc. 1. pract. 6. num. 24., & seqq., Barbosa tract. de claus. ususreq. claus. 173. num. 4., ubi num. 6., quod etiam valeat in Judice delegato cū clausula (sola facta veritat inspecta); quia tunc judicat, sicut ipse Princeps, secundū conscientiam addendo, supplendo &c., & secundum veritatem, quoquomodo habita mandat, Maranta de ordine Judicario p. 4. dist. 9. num. 17. 22., Barbosa d. claus. 173. num. 11., Riccius collect. decis. collect. 699. effectu 3.

71 Fallit decimotertio, Quando ex officio inquiritur in causa Principis, l. si vacanti, & l. penult. C. de bonis vacanti lib. 10., ut contingit in bonis quomodolibet, seu quacunque ex causa ad fisum, seu Cameram Principis devolutis, quod inter privilegia fisci enumerat, Peregr. de jure Fisci lib. 7. tit. 3. num. 8., ubi num. 47., notat speciale esse, quod sententia lata in fiscalibus causis nemine instante adhuc valida sit, contra regulam generalē, quod sententia lata neutra partiū instantē sit nulla, adde ad Peregrinum Farinac. fragm. Crim. p. 1. littera F. num. 205., & p. 2. Vers. Index num. 358., quod valeat in quibuscumque bonis delatis ad fisum, ex causa etiam non punibili, ut quia bona va-

cent,

cent, eo quia non sit haeres legitimus, neque ex testamento, d.l. si vacanta, & l. penult. C. de bonis vacant, Bald. n. l. num. 7. Vers. item quod in causa fisci C. de haered., vel action. vend., Paul. de Castro in l. fin. num. 6. in 18. privileg., ibique Salicet. num. 21. C. de privil. fisci.

72 Fallit decimoquarto, in datione Tutoris, aut in remotione suspecti, tenetur enim Judex ex officio inquirere de tutorum idoneitate, ut pupillorum bonaprudenti regimine tueantur, l. credendum est propefinem, ibi satisque est eum petuisse talem, qui per inquisitionem per praetorem habitam, idoneus apparuit, & ideo nec juditium ejus sufficit ad eligendos tutores, sed inquisitio fit l. i., l. tutores à Patruo ff. de confir. tut. §. sed boc jure de Atiliano Tute, Farinac. fragm. crim. p. 2. Vers. Judex num. 36.

73 Immò tenetur Judex, antequam interponat decretum in alienatione bonorum stabilium minorum, & pupillorum, diligenter ex officio supplendo inquirere, an pupillus habeat pecuniam, vel nomina debitorum, quæ conveniri possint, vel mobilia cuiuscunque generis, quorum alienatio sit minus pupillo damnsa, & præter prædia distrahi valeant, l. magis puto §. non possum ff. de rebus eorum, Simoncell. de decreto lib. 1. tit. 1. num. 44., ubi, alios tex., & doctores adducit.

74 Fallit decimoquinto, in causis haeticorū, aut de Fide suspectorum ad Sacrum Tribunal Inquisitionis spectantibus, quia Judex, nempe Inquisitor debet supplere, & ex officio inquirere, exceptiones contra testes propone defacto, repellere, interrogare, & alia ex officio supplere, quæ favorem Fidei respiciunt, quia Judex in hoc causarum genere procedit sola facti veritate inspecta, simpliciter, & de plano summarie, sine strepitu, & figura judicij, c. Statuta de hereticis in 6., Seccia de Jud. lib. 1. c. 82. num. 4., & quod in crimen heresis, in pluribus Judex suppleat ex officio, notat Barboza in d. c. statua a num. 12., tum quia procedit per inquisitionem ex officio, Farinac. pract. crim. q. 185. §. 1. num. 2., & 94., ubi plura. Tum quia intrant supradicta de causa pia, quia hic agitur favore Fidei, & de causa criminali, & de causa in qua vergeat periculum animarum.

75 Fallit decimosexto, dum illegitimus pro-

curator stat in iudicio, quia ex officio Judex supplendo potest illegitimum procuratorem repellere, l. quos probibet ff. de postulan., Leoncil. decis. Ferrar. decis. 1. num. 17. Alias piures Fallentias, vide apud Doctores allegatos.

Verum superest investigare, an in prædictis casibus, Judex teneatur supplere, vel potius in facultate ejus libera sit, nam cum negligentia non incurritur, nisi ubi omittitur, quod quis tenetur facere, necesse est dignoscere, an Judex ad supplendum defacto teneatur.

76 Dicendum est autem Judex non solum posse, sed teneri ex officio supplere in facto, in prædictis casibus fallentiarum enumeratarum, quia allegati textus ad singulas fallentias, eam judicii important obligationē, & alios adducit tex., hanc obligationem probando, Leoncil. de privil. pauper. p. 2. pri- 295. nn. 5., & 6., Diana p. 9. tract. 9. resol. 41., Farinac. cons. 35. nn. 2. tom. 1., ibique Fanianus Consolinus in addit. litt. B., ubi ingemiscit, & detestatur abusum Judicium ignorantium, qui non supplent prout debent.

77 Ex prædictis infertur primò, quod Judex interponendo decretum in contractibus minorum, tam de jure, quam ex Statuto requisitum, absque causæ cognitione negligentiae incurrat culpam, debet enim prius cognoscere, an sit revera necessaria alienatio, pro qua exquiritur, ut decretum interponat, an potius expediat utilitati minoris aliam rem, aut mobilem, aut immobilem, sed minus damnosam, alienare: Sicque causas debet prius probare Judex, antequam decretum interponat, ut est tex. in l. lex que tutores C. de admin. tutor., & causa prius non examinata diligentery, nec pro decreto præsumitur, quod sit rite, ac recte interpositum, ex quo sequitur, propter talam præsumptionem contractum illum, & alienationem posse infringi, Roland. à Vale cons. 33. num. 10., Casti cons. 38. col. ultim. lib. 2., Menoch. de recip. poss. remed. 15. m. 140.

Ratio affectur per Rotam coram Merlino in Romana nullitatis contractus, aecis. 603. nu. 17., deficientibus prænecessariis diligentias, decretum à Judice interpositum nullum est ipso jure, & ideo, ac si non fuisset interpositum decretū contractus nullitas restat, Gabriel. de sentent. concil. 5. num. 34.

Quæ

## Pars Secunda.

### Artic. XXII.

Quæ autem diligentia, sint per Judicem præmittendæ, antequam interponat decretum in alienationibus bonorum minorū, & pupillorum; extendit Menoch. omnino videndus de arbitrar. jud. l. 2. c. 171.

77 Diligentias autem prænecessarias fuisse omis-  
tas, præsumitur, si nimis celeriter, ac brevi tempore intervallo ab instantia; usque ad horam contractus judex interponat decretum, nam temporis brevitas inducit præsumptionem negligentia in Judice, Simoncell. de decretis lib. 1. tit. 1. num. 33., Farinac. fragm. crim. p. 2. littera D. num. 58., & 60.

78 Quæ præsumptio adeo vehemens est, ut licet Judex dicat, aut Notarius scribat solitam decantatam formulam, visis, vi-  
dendis, consideratis, considerandis, tamē propter temporis brevitatem supravotatā, hoc non creditur, ut post plures, notat Si-  
moncell. d. tit. 1. num. 34., Gabriel. de sentent. concl. 5. num. 28.

79 Praxis autem fert, ut nullitas hujusmodi decreti non afferatur in iuditium, nisi ubi appareret de enormissima laesione, quia enormissima laesio, adjuncta brevitatē temporis, ut supra dixi, facit præsumere non adhibitas fuisse per judicem necessarias dilig-  
entias, Gabriel. de sentent. concl. 5. num. 35., & 36.

80 Limitat prædicta Gratian. discep. for. 153. num. 4., ubi interveniret præsentia consanguineorum, de quorum consilio sunt alienationes, quo casu præsumitur decretum fuisse interpositum causa cognita, & diligentiis præmissis, quia præsumitur consanguineos informasse in omnibus necessariis Judicem, atque de utilitate, ac necessitate contractus, Gabriel. d. concl. 5. num. 34. Vers. contrarium.

81 Hec tamen præsumptio resultans, ex præ-  
sentia consanguineorum, vel ex alio capite, non liberavit judicem à culpa Theologica, si revera non adhibuit necessarias diligentiis, quia quo ad forum conscientia præsumptio cadit veritati, in quo foro propter Dei præ-  
sentiam, sola veritas operatur, non juris-  
fictio, aut præsumptio, facit tex. in l. nec rei S. 1. ff. de adop. Barbosa de axiom. Jur. axio-  
ma 97. num. 6., & recte observat Valerus de different. utriusque for. in præludii num. 7. 8. 9., & 10.

82 Insertur secundū, quod Judex partiinsta-  
ti pro justitia nihil respondens, aut nihil

operans, dicitur negligens, Franc. in c. ex ratione nu. 49. de appellat., & in iure est vario modo consultum contra Judicem, sic neglig-  
entem, quod declarat Bartol. in l. fin. C. de variis, & extraord. cognit., & sequitur, quod si Clericus conventus coram judge, laico ne-  
gligat remittere, mortaliter peccet, Carol.  
de Grassi de effectib. Cleric. eff. 1. num. 212.

83 Hinc primō, sequitur, quod instante parte, si Judex negligat punire, & vindicare sepulcrorum violatores punitur, l. si quis se-  
pulcrum C. de sepulc. violat.

84 Secundò sequitur, quod si negligat cogere partes ad servanda pacta, & conventiones, facit litem suam, l. penult. C. de pac. in fine, c. qui sine peccato 3. 4. 7., c. dominus noster 23. q. 2., & qui instat, sentiens se gravatū, vel prejuditum sibi inferri, ex judicis neglig-  
entia, potest contra Judicem quærellam instituere, l. si appellationem C. de appellat.

85 Tertiò sequitur, quod si Clericus actor se-  
quendo forum rei, conveniat laicum coram Judice laico negligente Jus, & justitiam face-  
re, possit Clericus eumdem Laicum conve-  
nire coram Judice Ecclesiastico, c. cum sit,  
e. Clericus de foro compet. Quin etiam si ter-  
admonitus adhuc neglexerit est ipso jure ex-  
communicatus, c. administratores 22. q. 5., ibique glos. in Vers. privatos, Jo. Andr. in o. cum quidam num. 1. de except. 186.; quem ta-  
men textum d. c. administratores, Farinac. in pract. crim. q. 1. II. num. 416., intelligit, ut habeat locum tantum in Principe, eo quia dicit Administratores secularium dignita-  
tum, non autem in Judice inferiore &c.

At privarii jurisdictione post trinam requi-  
sitionem, per tex. in autb. statutus C. de Epi-  
scop., & Cler., Felim. in c. ex litteris 11. num.  
8. fallent. 2. de consili. Scaccia de appellat. q.  
17. num. 47.

86 Quartò sequitur, quod si Judex fuit negligens in examine testium à parte inductorū, deinde publicavit processum, cum neglig-  
entia Judicis non debeat partibus obesse, poterunt instante parte testes examinari, etiam si plures menses effuxerint post pu-  
blicationem processus, c. per tuas de testibus, Gattes.

87 Quintò sequitur, quod si appellans instet pro Apostolis infra 30. dies, & Judex dare negligat, si postmodum vellet procedere, processus ejus est nullus, c. ut super, p. ab eo de ap-